

**CHARACTERISTICS OF TERMINOLOGICAL COMPLEXES, FORMED BY
METAFORRIC LEXICS
(based on the French construction terminology)**

Yu.I.K uznetsova

*PhD, associate professor of the Foreign Philology and Translation Department of Poltava National
Technical Yurii Kondratiuk University, Poltava, Ukraine*

M.V. Moskalenko

*Teacher of the Foreign Philology and Translation Department of Poltava National Technical Yurii
Kondratiuk University, Poltava, Ukraine*

L.V. Sayenko

*Senior teacher of the Foreign Philology and Translation Department of Poltava National Technical
Yurii Kondratiuk University, Poltava, Ukraine*

**ХАРАКТЕРИСТИКА ТЕРМІНОЛОГІЧНИХ КОМПЛЕКСІВ, УТВОРЕНИХ ЗА
ДОПОМОГОЮ МЕТАФОРИЧНОЇ ЛЕКСИКИ
(на матеріалі французької термінології будівництва)**

Ю.І. Кузнецова

*Кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземної філології та перекладу Полтавського
національного технічного університету ім. Юрія Кондратюка, Полтава, Україна*

М.В. Москаленко

*Викладач кафедри іноземної філології та перекладу Полтавського національного технічного
університету ім. Юрія Кондратюка, Полтава, Україна*

Л.В. Саєнко

*Старший викладач кафедри іноземної філології та перекладу Полтавського національного
технічного університету ім. Юрія Кондратюка, Полтава, Україна*

Abstract

The theme of the article is the formation of French construction terms through metaphor. The metaphorical terms can be part of terminological complexes as one or several components (both onomasiological basis and attributive component). The study aim is to analyze the structure, lexical content and semantics of the metaphorical terminological complexes of the French building vocabulary.

Анотація

Темою статті є утворення французьких термінів будівництва шляхом метафоричного перенесення. Метафорична термінологічна лексика здатна до входження в термінологічні комплекси в якості одного або кількох компонентів (як ономасіологічної бази, так і атрибутивного компоненту). Мета дослідження полягала в аналізі структури, лексичного наповнення та семантики метафоричних термінологічних комплексів у французькій будівельній лексиці.

Key words: metaphorical transfer, terminological complex, binary, onomasiological basis, attributive component, derived metaphorical term, word-formation pattern.

Ключові слова: метафоричне перенесення, термінологічний комплекс, бінар, ономасіологічна база, атрибутивний компонент, похідний метафоричний термін, словотвірна модель

Наше дослідження присвячене утворенню французьких термінів будівництва за участю метафоричного перенесення (МП) Семантична деривація є продуктивним засобом утворення будівельного терміна - 15,2 % у корпусі будівельної термінології (БТ) кількістю у 4500 лексичних одиниць (ЛО), що досліджувався, – метафоричні терміни. Термін, утворений за допомогою вихідного слова метафоризації, посідає образністю, але є емоційно знебарвленим, нейтральним.

Метафорична термінологічна лексика здатна до входження в термінологічні комплекси (ТК) в якості одного або кількох компонентів (як ономазіологічної бази (ОБ), так і атрибутивного компоненту (АК)). Під термінологічним комплексом ми, услід за М.Л. Папко [1], будемо називати терміни, які є мовними виразами наукових понять певної галузі знань і посідають семантичним зв'язком між синтаксично об'єднаними компонентами. Формальною ознакою ТК є дискретність мовних одиниць, що входять до його складу. ТК посідають рядом особливостей:

1. Будучи окремо оформленим мовним утворенням, ТК містить у своєму складі два або більше компоненти, які є повнозначними словами і знаходяться між собою в певних синтаксичних і семантичних відносинах. Структурне переставлення компонентів неможливе.
2. ТК характеризується цілісністю номінації, оскільки функціонує в якості складного за структурою, але єдиного за денотатним значенням знаку.
3. ТК посідає стійким лексичним складом, хоч ця стійкість в різних термінах може бути неоднаковою. Стійкість лексичного складу ТК зумовлена стійкістю відповідного поняття.
4. Завдяки стійкості лексичного складу ТК не утворюється кожний раз знову, а відтворюється в готовому вигляді, подібно до простого слова чи фразеологізму.
5. Подібно до простого слова, синтаксично ТК становлять один член речення.
6. Значення компонентів, що входять до ТК, пов'язані із значенням всього терміна. Вони виводяться із значення цілого, а значення цілого, відповідно із значення окремих компонентів.
7. Подібно до простих термінів, ТК завжди є стилістично нейтральними, хоча і можуть мати в своєму складі стилістично забарвлену ЛО.

ТК широко представлені у французькій БТ. У корпусі лексики, що досліджувався, 51,6 % становлять ТК. Із них за участю МП утворено 293 термінологічні одиниці.

Метою нашого дослідження є аналіз структури, лексичного наповнення та семантики метафоричних ТК у французькій БТ. При цьому ми використовували такі методи дослідження, як: метод словотвірного аналізу; метод безпосередніх складників; аналіз семантичного обсягу слів за лексико-семантичним варіантом (ЛСВ) і семним складом.

Більша кількість метафоричних ТК утворена за словотвірною моделлю (СМ) $N_1 + pr + N_2$ (169 ЛО) і, як правило, являють собою бінар із двох іменних компонентів, що знаходяться в залежності один від одного, і граматично оформлені в синтагму за участю прийменників *de* (132 ТК), *à* (26 ТК), *en* (11 ТК). ОБ (N_1) в такому бінарі є носієм метафоричного значення. Другий іменний компонент бінару - N_2 (АК) завжди конкретизує значення N_1 , виявляючи певну ознаку відповідного предмета або явища. Так, в ТК *lait de béton* - бетонне молоко; *lait de ciment* - цементне молоко, ОБ *lait* є носієм узагальнюючої родової ознаки, АК N_2 - носієм конкретизуючої видової ознаки. N_2 – це будівельні терміни

(coque d'escalier, tête de pieu, fût de colonne) або слова із фонду загальноживаної лексики (lit de fleuve).

До метафоричних ТК, утворених за моделлю $N_1 + \text{pr} + N_2$, можуть входити не лише бінари, але й багатокомпонентні ТК: *semelle en beton armé* (залізобетонна фундаментна плита); *sonnette à vapeur mouton* (паровий копер).

СМ $N + A$ є менш частотною (124 ТК). Як і модель $N_1 + \text{pr} + N_2$, вона являє собою бінар, компоненти якої знаходяться в атрибутивних відносинах, де $N \in \text{ОБ}$, а $A - \text{АК}$: *tige creuse* (порожнистий стовбур колони); *boudin souple* (гнучкий валик).

Перший компонент бінару (ОБ) є метафоричним термінологічним лексико-семантичним варіантом загальноживаного слова (ЛСВ): *tapis* – килим → *tapis* – покриття → *tapis acrylique* – акрилове покриття або похідним метафоричним терміном, утвореним за одним із способів французького словотвору: *échafaud* → *échafauder* → *échafaudage* - риштування → *échafaudage tubulaire* - трубчасте риштування.

Другий компонент бінару (АК) може бути виражений:

а) прикметником або дієприкметником (111 ТК): *réseau urbain* (A-adj) – міська мережа; *poseau banché* (A-P passé) – опалублена центральна частина; *aiguille vibrant* (A-P présent) – вібробулава;

б) іменником, вжитим в атрибутивній функції (13 ТК): *tête pylon* - верхівка щогли, оголовок палі; *façade rideau* (навісна або зовнішня стінова панель).

Комплементарні атрибутиви, що входять до метафоричних ТК, надають їм більш визначений зміст, стаючи формальною ознакою нового значення. Багатокомпонентність, таким чином, призводить до звуження значення терміна.

За лексичним наповненням можна вирізнити такі типи ТК:

1) ОБ термін, не ускладнений МП, АК: а) метафоричне слово, утворене шляхом МП за ЛСВ (42 ТК): *béton riche* – масний бетон, *rue aveugle* – сліпа вулиця; б) похідний метафоричний термін (ПМТ) - 20 ТК: *sondage carotte*;

2) ОБ: а) метафоричний термін, утворений шляхом МП за ЛСВ (189 ТК): *bérceau de montage* – монтажна люлька; *laine de verre* – скловолокно; б) ПМТ, АК - термін, не ускладнений МП або загальноживане слово (14 ТК): *arétier du toit* -

3) Обидва компоненти, ОБ і АК утворені за участю МП, причому:

а) ОБ - це ПМТ (ЗТК): *armature à mailles*, *résistance à la fatigue*;

б) ОБ - термін, утворений шляхом МП за ЛСВ, означальне - ПМТ (12 ТК): *boucle d'ancrage*, *couche de fondation*, *cage d'armature*;

в) Як ОБ, так і АК утворені шляхом МП за ЛСВ (11 ТК): *fuite de lait*, *coup de mouton*;

г) ОБ і АК - ПМТ (2 ТК): *revêtement en enrobéé*.

Корпус метафоричних ТК містить синонімічні утворення, що виникають:

1. за рахунок належності ТК з однаковим значенням як до моделі $N_1 + \text{pr} + N_2$, так і до моделі $N + A$: *fournure de bois* = *fournure bois*; *tronc de cône* = *tronc conique*; *semelle en béton armé* = *semelle armée*;
2. за рахунок синонімії понять, що приймають участь в утворенні ТК (а саме вихідного слова метафоризації): *tronc de colonne* - *fût de colonne*;
3. за рахунок заміщення применника, який в конструкції $N_1 + \text{pr} + N_2$ набуває синонімічного значення: *ruban en métal* - *ruban de métal*.

Такі утворення є абсолютними синонімами і здатні замінити одне одного в технічних текстах.

У комплексах, що розглядаються, метафоричне значення вихідного слова втрачається за рахунок додаткових компонентів, що входять до складу ТК. Так, в ТК *corps de chauffe* (радіатор), *râte de verre* (декоративне скло, одержане в результаті спікання) семантичний зв'язок між вихідним словом метафоризації *corps* (тіло, тулуб), *râte* (тісто) та їх термінологічними ЛСВ послаблюється за рахунок термінів-атрибутивів *chauffe* (нагрівання) та *verre* (скло), у сполучі з якими народжується нова семантична термінологічна одиниця.

У ТК, де одним із компонентів є ПМТ, такий зв'язок можна вважати втраченим, оскільки саме ПМТ посідає лише слабким, факультативним зв'язком між ВС метафоризації та похідним від нього терміном.

Ще однією характерною ознакою метафоричних ТК є відсутність полісемії. Один ТК має одне значення. Джерелом однозначності ТК є його складна структура.

Отже, як згадувалось вище, для французької БТ синтаксичний спосіб утворення термінів є продуктивним, більше половини ЛО, у корпусі термінів, що підлягли дослідженню, становлять ТК. Серед них майже 12% складають ТК, утворені за допомогою метафоричних термінів. ТК відзначаються структурною дискретністю і утворені за існуючими в загальнонаціональній мові моделями синтаксичної деривації. Структура ТК характеризується підрядним сполученням двох компонентів: ОБ та АК, де ОБ є носієм родової, а АК змінної, видової ознаки. Найчастотнішими СМ для утворення ТК є $N_1 + pr + N_2$ та $N + A$. Будівельні метафоричні ТК відзначаються переважною моносемічністю, завдяки здатності АК конкретизувати значення ОБ. Чим складнішою є структура ТК за кількістю означаючих компонентів, тим конкретнішим є його значення. Метафоричність вихідного слова метафоризації в ТК, як правило, втрачається з нарощенням компонентів.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Папко М.Л. Структурно-семантические особенности терминологических комплексов в современном французском языке (На материале социально-экономической терминологии) : автореф. дис. ... канд. филол. наук. спец. 10.02.05. / М.Л. Папко. – М., 1978. – 24 с.